

261
NOVEMBRE
2021

EUROPA I LA MEDITERRÀNIA: Quin futur en comú?

Haizam Amirah Fernández, Investigador principal, Real Instituto Elcano. [@HaizamAmirah](#)
Eduard Soler i Lecha, investigador sènior, CIDOB. [@solerlecha](#)

Una versió anterior d'aquesta anàlisi va aparèixer a l'informe «*A moment to reflect: Creating Euro-Mediterranean bonds that deliver*», publicat pel Real Instituto Elcano, el CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs) i la Fundació Friedrich Naumann per a la Llibertat.

El futur de la Mediterrània i de les seves relacions amb Europa no està predeterminat. Es poden imaginar diferents futurs alternatius. Assumir que el canvi és possible és el primer pas per induir els responsables de la presa de decisions i les parts interessades a actuar conjuntament per evitar aquells escenaris que en socaven els interessos i els valors.

El nou context mundial marcat per les crisis provocades per la pandèmia de la COVID-19 s'ha convertit en un agreujant de diversos dels problemes polítics i socioeconòmics ja existents a l'entorn de la Mediterrània, però també podria generar noves oportunitats de cooperació i desenvolupament inclusiu, si es posen en marxa i es mantenen les polítiques i els enfocaments adequats.

Els llaços entre les dues ribes de la Mediterrània poden complir amb les expectatives i les necessitats de la ciutadania. Tanmateix, aquests llaços també es poden desfer o, en el pitjor dels casos, esdevenir uns vincles opressius i basats en la por. Cal apostar pel primer escenari i evitar els altres dos.

Per què és important la Mediterrània?

La Mediterrània és un pont i un fossat, un mar de trobada entre civilitzacions i, alhora, una frontera que separa realitats molt diferents. Avui dia, la Mediterrània és un compendi de gairebé tots els grans problemes als quals s'enfronta la comunitat internacional. Els notables i creixents desequilibris demogràfics i econòmics entre les riberes nord i sud, combinats amb els conflictes sociopolítics, estan provocant una multiplicat de dinàmiques, diverses de les quals representen amenaces per a la seguretat i la prosperitat de les persones que viuen a l'entorn de la conca mediterrània i més enllà.

La regió mediterrània està experimentant una intensa transformació des del 2011, en part com a conseqüència de les revoltes antiautoritàries —conegudes amb el nom de *Despertar Àrab* o *Primavera Àrab*— que han afectat diversos països de la regió. És probable que aquest procés s'acceleri com a resultat de les múltiples crisis provocades per la COVID-19, l'impacte socioeconòmic de la qual s'està deixant sentir en tota la regió mediterrània. No es pot descartar que, doncs, en un futur no gaire llunyà, les crisis provocades per la pandèmia provoquin canvis en forma de convulsions socials, violència o el col·lapse dels serveis i les institucions estatals.

La tendència a l'entorn de la Mediterrània, quan es tracta de pau i estabilitat, no és encoratjadora. A principis del 2011, no hi havia estats fallits al sud de la re-

gió. Deu anys més tard, ja n'hi havia dos, devastats per guerres civils alimentades des de l'exterior (Síria i Líbia), mentre que altres països estaven cada vegada més sotmesos a tensions a causa de la desconexió entre els seus estats ineficients i les seves societats insatisfetes (el Líban i Algèria, entre d'altres). El nou context internacional marcat per l'emergència global provocada per la pandèmia de la COVID-19 pot ser un factor agreujant dels problemes existents i un multiplicador de conflictes a l'entorn de la Mediterrània. Tanmateix, la resposta a la pandèmia també podria generar noves oportunitats de cooperació i desenvolupament inclusiu, sempre que es posin en marxa i es mantinguin les polítiques i els enfocaments adequats.

Les polítiques que emanaven del paradigma de l'«estabilitat autoritària» han contribuït decisivament a enfortir els actors que afavorien l'estatu quo.

D'on venim?

La Mediterrània és una de les zones en què la Unió Europea (UE) ha desplegat més esforços i a la qual ha dedicat molta creativitat i imaginació per replantejar els marcs de cooperació. Quan es va posar en marxa el Partenariat Euromediterrani (PEM) al 1995, alguns dels principals objectius recollits a la Declaració de Barcelona eren establir «un espai comú de pau, estabilitat i prosperitat compartides», posar en marxa una «zona de lliure comerç euromediterrània» abans del 2010, treballar per l'«enfortiment de la democràcia i el respecte dels drets humans», així com desenvolupar un «partenariat euromediterrani per a un més gran enteniment i proximitat entre els pobles». Més de vint-i-cinc anys després, cap d'aquests objectius s'ha assolit. Ni la posterior política europea de veïnatge (PEV) ni la Unió per la Mediterrània (UpM) han avançat de manera significativa en la consecució de cap d'aquests propòsits.

La situació regional és avui pitjor, a diferents nivells, que al 1995: han sorgit nous conflictes i els antics no s'han resolt; la regió ha multiplicat el nombre de refugiats i desplaçats interns; les desigualtats entre les dues ribes, i fins i tot dins de cadascun dels països, han augmentat; amb poques excepcions, el respecte als drets humans i les llibertats polítiques ha retrocedit en la majoria dels països del sud i l'est de la Mediterrània; així mateix, les tendències antiliberals també s'han apuntalat a la UE. Malgrat els grans avenços en matèria de transport i connectivitat, la bretxa emocional entre Europa i els seus veïns s'ha ampliat. Tenint en compte els objectius marcats aleshores a la Declaració de Barcelona, és innegable que la Unió i els seus socis del sud i l'est de la Mediterrània no han aconseguit transformar la regió de manera positiva. Aquest fracàs ha generat un profund sentiment de fatiga i, fins i tot, de frustració.

Si la UE vol corregir el rumb de les seves relacions amb el sud i l'est de la Mediterrània, hauria de començar per reconèixer que les bones intencions del pla inicial no han anat acompanyades de voluntat política ni dels instruments adequats. Certament, el context en el qual s'han desenvolupat les relacions euromediterrànies ha estat qualsevol cosa menys fàcil: el col·lapse del procés de pau entre palestins i israelians; les agudes tensions geopolítiques entre les potències regionals de l'Orient Mitjà, però també entre la UE i actors globals reemergits com ara Rússia; les polítiques i els discursos incendiàries de Trump; com també la concatenació de crisis globals i europees que van des de la crac financer del 2008 fins al Brexit i la COVID-19. I, tanmateix, al·ludir a aquest context hostil no hauria d'impedir que els defensors d'unes relacions euromediterrànies més fortes i àmplies reavaluessin críticament les prioritats i les eines per identificar què ha fallat i fins a quin punt es poden explorar vies alternatives.

Una de les principals raons que expliquen les inconsistències i la manca de coherència entre els discursos i els resultats de les polítiques es troba en una idea generalitzada i excessivament simplificadora. Durant dècades, la UE ha estat atrapada en el que percebia com un «dilema entre valors i interessos»: si volia ser fidel als seus valors, hauria de pressionar per aconseguir una autèntica reforma democràtica; però si tractava de defensar els seus interessos immediats, caldria mantenir relacions amistoses amb les autocràcies. No obstant això, des de fa molts anys, el problema de la definició d'interessos ha generat una falsa dicotomia entre seguretat i democratització al veïnatge mediterrani d'Europa. No cal dir que els règims no democràtics se senten còmodes amb aquesta dicotomia i la promouen activament.

En resum, la UE es presentava com una «potència transformadora» al veïnatge sud, i els seus socis a la regió estaven d'acord, en principi, amb l'agenda transformadora l'any 1995, però les polítiques que emanaven del paradigma de l'«estabilitat autoritària» han contribuït decisivament a enfortir els actors que afavorien l'estatu quo. Tot això ha conduït a un deteriorament de l'estabilitat, a la manca de progrés econòmic, a l'augment de les desigualtats i del malestar social i a la instrumentalització de la política de la identitat i de la por per ocultar la incapacitat de respondre a les demandes i les necessitats de la ciutadania de la regió.

En quin punt ens trobem?

Els factors globals, però també els canvis a Europa i a la Mediterrània, tenen un gran impacte en les possibilitats de donar una nova vida a les relacions euromediterrànies. El llançament del Procés de Barcelona, l'any 1995, va reflectir un moment d'entusiasme amb la globalitza-

ció, una necessitat de reequilibrar les prioritats internacionals d'Europa, i un desig llargament esperat de pau a l'Orient Mitjà, que semblava albirar-se després de la signatura dels Acords d'Oslo. De la mateixa manera, ens hem de preguntar fins a quin punt el context actual pot permetre, o dificultar, els intents de promoure una dinàmica de cooperació més potent en aquesta regió, i com pot configurar l'agenda en els pròxims anys.

A escala mundial, el multilateralisme s'ha qüestionat obertament. L'ONU va complir 75 anys en un moment en el qual l'encara primera potència mundial, els Estats Units, havia erosionat el seu compromís amb el sistema que va contribuir a forjar. Sota el mandat de l'expresident Donald Trump, les víctimes multilaterals es van anar acumulant: l'Acord de París sobre el canvi climàtic, la retirada de la UNESCO i de l'acord nuclear amb l'Iran (JCPOA, per les seves sigles en anglès), la fi del finançament de la UNRWA (l'agència encarregada dels refugiats palestins) i de l'Organització Mundial de la Salut (OMS). El nou president dels Estats Units, Joe Biden, ha canviat ràpidament el rumb de les accions, tot i les profundes fissures en la societat i la política estatunidenques. La UE, per la seva banda, continua sent una ferma defensora del multilateralisme i tracta d'explorar aliances amb països i organitzacions regionals per preservar-lo. Tanmateix, persisteixen els dubtes sobre la capacitat d'aquests esforços de restauració per capgirar les tendències existents. A més, la palpable naturalesa multipolar del sistema intern s'uneix a una actitud més assertiva —fins i tot, agressiva— de les potències globals i regionals emergents.

La competició pel control de territoris estratègics —i la Mediterrània n'és un— indica que la «vella geopolítica» torna a ser aquí. S'està gestant un món més fragmentat, però també cada vegada més interconnectat i interdependent. La propagació de la pandèmia de la COVID-19 i l'abast global de les seves conseqüències socials i econòmiques han estat un dur bany de realitat que ha amplificat molts dels problemes existents, entre els quals les desigualtats multidimensionals (de renda, de gènere i generacionals, entre d'altres). Aquest món que se sent més vulnerable és, tanmateix, cada vegada més conscient dels grans reptes sistèmics als quals s'haurà d'enfrontar —canvi climàtic, descarbonització, digitalització— i que en la seva majoria requereixen cooperació internacional. La lluita contra la pandèmia és un dels molts temes en els quals els líders mundials han de triar entre cooperació o competència. Si el multilateralisme s'erosiona encara més, si la competència preval sobre els impulsos cooperatius i si aquesta regió esdevé l'objecte de dissenys geopolítics regionals o globals completament desconnectats de les necessitats i les

demandes dels pobles, les relacions euromediterrànies, en tant que projecte multilateral, se'n ressentiran.

La UE, principal impulsora del Partenariat Euromediterrani, porta més d'una dècada enfrontant-se a crisis superposades que inclouen, entre d'altres, els nefastos efectes del crac financer mundial, que van ampliar la bretxa entre els països europeus del nord i del sud i entre creditors i deutors; l'auge dels moviments euroescèptics, que han atacat les institucions de la UE, però que també han recorregut a una retòrica antiliberal, nacionalista i islamòfoba; la proliferació de conflictes en els seus veïns del sud i de l'est, que han provocat un augment de la pressió migratòria cap a Europa; la traumàtica experiència de la sortida del Regne Unit de la UE, i les diferències cada vegada més visibles entre els estats membres pel

Les societats de la regió han demostrat no solament la seva capacitat de resistència, sinó també la seva maduresa política, el seu valor, el seu dinamisme i la seva creativitat, també en enfrontar-se a l'efecte de la pandèmia de la COVID-19.

que fa a qüestions clau de política exterior. Una vegada més, la pandèmia de la COVID-19 amplifica la rellevància d'aquestes fractures. Malgrat això, l'ambició del fons de recuperació de la UE indica que, en part, s'han extret lliçons dels fracassos de la gestió de les crisis anteriors.

L'ambició de la UE d'implicar els seus veïns del sud en grans projectes de transformació va evocar-se en la Comunicació conjunta «Associació renovada amb els veïns del sud», publicada el febrer del 2021 per l'Alt Representant i la Comissió Europea. Aquest document polític se centrava en cinc àmbits prioritaris: desenvolupament humà; bon govern i estat de dret; digitalització; pau i seguretat; migració i mobilitat, i transició verda vinculada a la resiliència climàtica, a l'energia i al medi ambient. Això arriba en un moment en el qual es reclama una Europa més geopolítica que busqui una major autonomia estratègica. Tanmateix, la Comunicació de la UE es refereix a «una nova agenda per a la Mediterrània», però sense explicitar com la Unió pensa promoure les reformes als països veïns en termes dels incentius que està preparada a oferir o els riscos que està disposada a assumir per ajudar a transformar el seu veïnat sud.

La Mediterrània està lluny de formar part d'un anell de països pròsperes, estables, ben governats i amistosos, com pretenia la política europea de veïnatge el 2004. Ben al contrari. No s'han abordat les causes del descontentament social que durant el 2011 —i, de nou, el 2019— va desembocar en protestes massives en diversos països àrabs. Els nivells persistents de desocupació juvenil, les bretxes de gènere i territorials, la corrupció

quotidiana, la impunitat, les violacions dels drets humans, les institucions disfuncionals, així com els serveis públics deficients estan contribuint a alimentar la desesperació i el malestar social.

La regió també ha estat testimoni de la proliferació de nous conflictes, que sovint s'entrecreuen entre si, tot dificultant-ne encara més la resolució. Les conseqüències són ben conegudes: milions de desplaçats interns i refugiats, infraestructures malmeses i generacions brutalitzades. Aquests nous focus d'inestabilitat se sumen als conflictes més antics, amb l'israelianopalestí al capdavant, i la seva solució de dos estats corrent el risc d'esdevenir una ficció diplomàtica. Malgrat aquest depriment estat de les coses, les societats de la regió han demostrat no solament la seva capacitat de resistència, sinó també la seva maduresa política, el seu valor, el seu dinamisme i la seva creativitat, també en enfrontar-se a l'efecte de la pandèmia de la COVID-19. El que resulta menys evident és fins a quin punt els responsables polítics de la regió s'estan adonant dels costos de la inacció i de la necessitat d'oferir una perspectiva de canvi.

Cap a on ens podríem estar dirigint?

Encara que els riscos són evidents, el futur d'aquesta regió i de les seves relacions amb Europa no està predefinit. Es poden imaginar diferents futurs alternatius i, encara que condicionats per una història pesant i per megatendències que difícilment es capgiraran a curt termini, les accions o les inaccions d'avui ens portaran a un escenari o un altre. Assumir que el canvi és possible, i que les accions que s'emprenguin des d'ara podrien conduir la regió cap a futurs diferents, és el primer pas per induir els responsables de la presa de decisions i les parts interessades a actuar conjuntament per evitar aquells escenaris que en soscaven els interessos i els valors, i per plantar les llavors d'un futur més brillant.

El punt de partida d'aquesta anàlisi i de l'exercici col·lectiu de reflexió que la sustenta és que ens trobem en una conjuntura crítica, motivada, entre altres factors, per la coincidència del 30è aniversari de la Conferència de Madrid per la pau a l'Orient Mitjà, el quart de segle del Procés de Barcelona, el 10è aniversari de les revoltes àrabs i els efectes nefastos de la pandèmia de la COVID-19 a totes dues ribes de la Mediterrània. Si es pren com a variable principal de canvi la qualitat i la naturalesa de les relacions entre els països de l'espai euromediterrani, es poden imaginar tres futurs alternatius. Val a dir que aquest informe no és neutral i pretén, explícitament, llançar llum sobre els avantatges d'un d'ells i oferir algunes idees pràctiques sobre com augmentar-ne les possibilitats de realització.

L'escenari preferible és el que hem denominat *llaços que compleixen*, és a dir, que compleixen amb les expectatives i les necessitats de la regió i dels seus ciutadans.

Això al·ludeix a un futur en el qual les relacions entre els estats i les societats de la Mediterrània són més intenses que en l'actualitat en els àmbits del comerç, la inversió, el turisme, la mobilitat, els intercanvis educatius, els fluxos d'idees i les expressions culturals. Aquests llaços més forts no solament beneficiarien totes dues parts en termes de prosperitat econòmica, capacitat d'innovació, atractiu per als inversors globals i cohesió social, sinó que també crearien una situació d'interdependència que esmorteiria el risc de conflicte perquè el seu cost seria, senzillament, inassequible. A més, els intercanvis entre persones, els referents culturals híbrids i les millors condicions de mobilitat començarien a crear un cert sentiment de proximitat perfectament compatible amb altres identitats.

La intensificació d'aquestes relacions no seria el producte d'una decisió aïllada o el fruit d'una gran cimera internacional. Seria més aviat el resultat de moltes accions, iniciatives i programes, alguns iniciats pels mateixos estats i les organitzacions supranacionals, i d'altres, promoguts per la societat civil, els agents econòmics i personalitats destacades. La presa de consciència que alguns dels reptes als quals s'enfronta la regió —com ara la degradació del medi ambient o la reconstrucció econòmica i social postpandèmica— no es poden abordar si no és de manera col·lectiva seria decisiva per canviar la mentalitat. Prendre consciència dels riscos de no fer-ho, la pressió social per enfortir els vincles euromediterranis i els estudis basats en l'evidència dels beneficis de la cooperació podrien reforçar lideratges progressistes i reformistes.

També seria possible imaginar, però, un segon futur caracteritzat per una major desconexió entre totes dues ribes de la Mediterrània. Ens referirem, en aquest cas, a un escenari de *llaços més febles*. Davant la impossibilitat d'afrontar tantes crisis al mateix temps, els països i les societats d'Europa i de la Mediterrània podrien adoptar una actitud introspectiva. Les actituds d'aquest tipus podrien prevaler de manera generalitzada, en part perquè els governs i les institucions no haurien sabut bregar amb les crisis d'ahir, i no anticiparien les que estan per arribar. I encara més si el procés d'integració de la UE sofreix bloquejos interns o manca de lideratge i ambició.

En aquest segon escenari, la bretxa emocional entre les societats europees i mediterrànies s'ampliarà progressivament, sobretot en un context en el qual les fronteres serien menys permeables i totes dues regions mirarien cap a les potències extraregionals (els Estats Units, la Xina, l'Índia, Rússia i els països del Golf) tot cercant socis i referents, mentre donen l'esquena als seus veïns més propers. Com a resultat, la Unió per la Mediterrània i altres esforços de cooperació regional serien cada vegada més irrellevants. Els intents fallits de líders individuals de renovar aquesta cooperació sense els recursos i els aliats necessaris per donar-los suport

haurien contribuït a la fatiga mediterrània, primer, i a una mena d'amnèsia mediterrània, després, en la qual els objectius de convertir aquesta regió en un espai de pau i prosperitat compartida haurien caigut en l'oblit.

L'escenari anterior és força descoratjador, però encara podria ser pitjor. Ens referirem a l'escenari dels *Illaços que ofeguen* com aquell en el qual els estats i les societats sí que es miren i es preocupen per l'evolució política i social de l'altra riba, però on les relacions serien cada vegada més hostils i securitzades. Vist des d'Europa, el sud es presentaria gairebé de manera exclusiva com un contenidor d'amenaçes, un espai condemnat a l'endarreriment, la violència i el fanatisme. Turquia i la UE podrien enfrontar-se constantment, i ja no es veurien com a socis o aliats, sinó com a rivals permanents. Les velles disputes persistirien, els conflictes congelats es fondrien ocasionalment i se n'afegirien altres de nous. La cooperació i la solidaritat entre països àrabs continuarien sent una quimera i el complicat joc d'aliances i contraaliances a l'Orient Mitjà seria gairebé impossible d'assimilar, amb alguns estats europeus totalment immersos en aquest joc.

En aquest tercer escenari, els moviments de la dreta radical podrien haver-se consolidat a la riba nord de la Mediterrània. Els països europeus ja no podrien donar lliçons, ja que el seu historial de drets humans i llibertats civils s'hauria deteriorat. I no és que els governs del sud de la Mediterrània pretenguessin fer-ho millor; simplement, no els importaria. La impunitat prevaldria en un context en el qual les tècniques de vigilància i la política de la por consolidarien les forces autoritàries i regressives dintre i fora d'aquest espai, especialment com a resposta repressiva a noves onades de protestes en tota la regió. Les polítiques de migració i asil serien més restrictives i, a Europa, augmentarien els actes islamòfobs i antisemites. Com a contrapartida, les societats del sud de la Mediterrània podrien percebre les societats europees com a decadents, arrogants i antipàtiques. En definitiva, la seguretat, el terrorisme, l'energia i el control de les fronteres serien els únics temes que encara podrien portar alguns països a cooperar de manera estrictament transaccional i, sovint, en entorns molt opacs.

Què es pot fer?

Si la UE i els seus socis volen relançar la cooperació i la integració euromediterrànies, hauran de revisar, fonamentalment, l'enfocament que han utilitzat fins ara. El diagnòstic dels problemes regionals s'haurà d'ajustar a les realitats, no als càlculs a curt termini.

La Unió i els seus socis han d'escoltar les poblacions dels països del sud de la Mediterrània, que reclamen bon govern, sistemes representatius i estats que funcionin. La UE haurà de reflexionar sobre la seva visió de com vol que sigui el seu veïnatge: l'escenari ideal continua sent el d'un anell de països ben governats, pròsperos, amistosos i estables. Però, com aconseguir-ho quan els esdeveniments apunten en direcció contrària? Com es pot revertir aquesta tendència? La Unió hauria d'avaluar si les polítiques actuals contribueixen a acostar-se a aquest objectiu. Els seus socis del sud també haurien de participar en el debat sobre si l'*statu quo* és sostenible i sobre el risc d'enfrontar-se a noves onades de malestar social i polític si no hi ha una perspectiva de canvi. En cas que la UE i els seus socis optin per fer «el que han fet sempre», se-

En cas que la UE i els seus socis optin per fer «el que han fet sempre», seguir amb el «pilot automàtic» o aplicar només «canvis cosmètics», no podem esperar resultats diferents als obtinguts després de més de 25 anys d'iniciatives euromediterrànies.

guir amb el «pilot automàtic» o aplicar només «canvis cosmètics», no podem esperar resultats diferents als obtinguts després de més de 25 anys d'iniciatives euromediterrànies. No és que la situació continuï estable, sinó que el més probable és que es deteriori, seguint la tendència que es manté des de fa un quart de segle.

Garantir la pau i la seguretat a la regió mediterrània requerirà alguna cosa més que l'enfocament tradicional de «seguretat dura» centrat en el desenvolupament d'instruments militars i la cooperació en matèria de defensa. El mateix procés d'integració de la UE demostra que, per construir una zona de pau i seguretat, existeixen almenys tres requisits previs: 1) la reconciliació entre els antics veïns enfrontats, 2) la normalització de les relacions entre tots els països implicats, i 3) el reconeixement mutu de les fronteres.

La UE té la possibilitat d'impulsar aquestes dinàmiques al seu veïnatge meridional; no obstant això, ha mostrat una voluntat política molt limitada —si no inexistent— per coordinar les seves polítiques i projectar unitat en la seva resposta als reptes que afecten els seus interessos fonamentals. Un àmbit en què això ha estat més evident que en uns altres és el de la promoció del bon govern, l'estat de dret i el respecte dels drets humans. Mentre la retòrica de la UE no vagi acompanyada d'accions concretes en aquests àmbits i els estats membres continuïn enviant missatges i aplicant accions que contradiguin aquests objectius, l'impacte serà limitat, en el millor dels casos.

Les institucions, els governs i les societats europees estan immerses en importants projectes de transformació relacionats amb el Pacte Verd Europeu i l'agenda digital. Si els socis del sud i l'est de la Mediterrània també són capaços de beneficiar-se d'aquestes transformacions, d'acord amb el que es proposa en la Comunicació conjunta sobre el veïnatge meridional, això podria afavorir un canvi positiu per impulsar la recuperació econòmica després de la pandèmia, al mateix temps que s'avança en la transició cap a un futur més sostenible, preservant el medi ambient i els recursos naturals.

L'objectiu d'un desenvolupament econòmic sostenible i de la innovació és especialment rellevant, atès que la Mediterrània és ja un important focus de canvi climàtic, amb implicacions per a tots els països riberencs durant els propers anys. Perquè es produeixi un canvi positiu, tots els socis de la conca hauran de fer un salt pel que fa a la inversió en matèria de desenvolupament del coneixement i de creació d'oportunitats a través d'una major cooperació econòmica. Això requeriria un

L'objectiu d'un desenvolupament econòmic sostenible i de la innovació és especialment rellevant, atès que la Mediterrània és ja un important focus de canvi climàtic, amb implicacions per a tots els països riberencs durant els propers anys.

enfocament revolucionari per ampliar l'esperit emprenedor i la promoció de la dona, invertir en la joventut i comprometre-s'hi, així com promoure el comerç lliure i just a la Mediterrània i amb altres regions.

Les ciutats han estat i són els nodes que connecten aquesta regió, les portes dels seus països respectius i els millors exemples del mil·lenari cosmopolitisme mediterrani. La regió s'ha urbanitzat ràpidament, la qual cosa implica molts reptes que l'administració local no pot afrontar per si mateixa. En aquest context, s'ha afegit un nou repte: mentre que la digitalització i la descarbonització han estat impulsades per la pandèmia de la COVID-19, la mobilitat internacional ha disminuït significativament, la qual cosa ha afectat sectors econòmics clau a la Mediterrània com ara el turisme i els esdeveniments internacionals. Les desigualtats creixents a les ciutats —però també entre les ciutats i les regions perifèriques— han alimentat el malestar social en el passat. En l'època postpandèmica, aquest risc no fa més que augmentar.

Des d'un punt de vista més positiu, les ciutats mediterrànies també s'han mirat entre si per emular les millors polítiques possibles per fer front a la pandèmia i a altres

crisis, i han mostrat una voluntat de cooperació que sovint es troba a faltar a escala interestatal. L'any 2020, les catàstrofes naturals i les provocades per l'home també van afectar ciutats emblemàtiques de la Mediterrània com ara Beirut i Izmir, fets que van desencadenar també un reflex natural de solidaritat i cooperació. Històricament, les ciutats concentren una part important de la innovació, la recerca i la creació cultural d'un país, per la qual cosa estan cridades a ser no solament un escenari sinó també els actors que acostin les societats de totes dues ribes de la Mediterrània.

Durant la darrera dècada, aquesta regió ha vist un augment significatiu de migrants, refugiats i desplaçats interns. Això desencadena tensions socials, però també moviments de solidaritat. La Mediterrània sempre ha estat creuada en totes les direccions per persones que buscaven un refugi segur contra les agressions, per emprenedors que volien augmentar els seus horitzons econòmics i per treballadors a la recerca de noves oportunitats. Tanmateix, la migració internacional ha esdevingut una qüestió amb una forta càrrega política, les vies legals han resultat ineficaces, i els contrabandistes i les xarxes criminals s'han beneficiat de la desesperació de les persones i les famílies, tant dins com fora de la UE.

Els intents mundials, regionals i nacionals han fracassat a l'hora de gestionar de manera adequada aquests reptes (seguretat, bon govern, desenvolupament sostenible, cohesió territorial i social, promoció d'oportunitats per a tothom i gestió dels fluxos migratoris). Els governs de totes dues ribes de la Mediterrània s'han vist desbordats per la magnitud dels desafiaments superposats i les seves ramificacions polítiques. Encara que la temptació de donar-se l'esquena, de mirar cap a un altre banda o de centrar-se exclusivament en les qüestions domèstiques pot ser alta —aquest és l'escenari que hem descrit com a *llaços més febles*—, la proximitat geogràfica i les connexions interpersonals poden ser prou fortes com per evitar que aquests llaços es desfacin.

Conclusions

La Mediterrània és una de les zones en què la UE ha desplegat més esforços i a la qual ha dedicat molta creativitat i imaginació per replantejar els marcs de cooperació. No obstant això, després de més de 25 anys del Partenariat Euromediterrani, els resultats d'aquesta cooperació estan per sota de les expectatives i de les necessitats de desenvolupament i prosperitat regionals.

La regió euromediterrània s'enfronta a una conjuntura crítica, coincidint amb el 30è aniversari de la Conferència de Madrid per la pau a l'Orient Mitjà, el quart de

segle del Procés de Barcelona i el 10è aniversari de les revoltes àrabs, amb els efectes nefastos de la pandèmia de la COVID-19 a totes dues ribes de la Mediterrània com a teló de fons. Es poden imaginar tres futurs alternatius si es pren com a variable principal de canvi la qualitat i la naturalesa de les relacions entre els països de l'espai euromediterrani. En aquesta anàlisi s'advoca explícitament per un d'aquests possibles futurs, que hem denominat *llaços que compleixen*, és a dir, que compleixen amb les expectatives i les necessitats de la regió i dels seus ciutadans.